

**Східна політика Європейського Союзу  
та його правові акти щодо війни росії проти України**

Грицяк Ігор Андрійович,  
*професор кафедри міжнародного права, європейської та  
євроатлантичної інтеграції Факультету права та міжнародних відносин  
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка,  
к.ю.н., д.держ.упр., професор, заслужений діяч науки і техніки України  
<[academy\\_pa@ukr.net](mailto:academy_pa@ukr.net)>; 096-342-92-68; 050-731-6128*

**Постановка проблеми в загальному вигляді.** Десятирічна війна росії проти України, розпочата локально в 2014 році та розширена повномасштабно 24 лютого 2022 року, багато в чому стала переломною і для європейських країн. Держави-члени Європейського Союзу (ЄС), які з часу його безпрецедентного розширення в 2004 році стали сусідами України, не тільки виявилися свідками найбільшої європейської бійні з 1945 року, але й відкритої та неприхованої загарбницької війни щодо територій, які анексувалися росією безсоромно та без особливих зусиль для винайдення переконливого приводу. Заради справедливості варто згадати попередню неадекватну поведінку росії стосовно країн-сусідів, зокрема війну 2008 року проти Грузії, коли де-факто нею було здійснено анексію, замасковану під бажання приєднатися до росії невизнаних проксі-держав на території двох грузинських регіонів – Абхазії та Південної Осетії. Намагання Євросоюзу зменшити тиск росії на пострадянські країни, яка намагалася підштовхнути їх до небажаного вибору між європейською і євразійською інтеграцією, виявилися не ефективними, а проведення Союзом в рамках міжнародної політики з 2004 року Європейської політики сусідства (ЄПС) та з 2009 року Східного партнерства (СП) – безуспішним. Воєнний напад в 2014 році росії на Україну фактично перекреслив плани та зусилля ЄС стабілізувати ситуацію в пострадянських країнах. Проте, ЄС, як і абсолютна

більшість інших суб'єктів міжнародного права із 193 держав-членів Організації Об'єднаних Націй (ООН), продовжує всіляко підтримувати Українську державу в її воєнному протистоянні російській федерації.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Питання зовнішньої політики ЄС, до яких належить зокрема Європейська політика сусідства та її регіональний вимір під назвою «Східне партнерство», привертають увагу науковців з моменту їх започаткування, тобто з кінця XX - початку XXI століть. Активно досліджувати найрізноманітніші аспекти впровадження цих політик першими почали закордонні науковці, зокрема такі як Ф. Бінді, Т. Кесьєр, С. Джусті, А. Товіас, С. Панеб'яно, Х. Емара, Х. Сміт, Н. Шаповалова, Р. Янг, Л. Делькур, К. Волчук, В. Кучереску, К. Пачеко Амарал, Г. Габрічідзе, І. Хорга, Є. Латошек, М. Пахоцька, Ф.А. Лузаррага та ін.

До вітчизняних науковців, які досліджували (-ють) політику Східного партнерства, належать А. Круглашов, Ю. Тишкун, Я. Турчин, У. Ільницька, Ю. Палагнюк, О. Скрипник та ін. В їхніх наукових розвідках йдеться передусім про становлення та розвиток ініціативи Східного партнерства, політико-безпекові, економічні аспекти тощо.

**Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.** Європейська політика сусідства та Східне партнерство набули особливої актуальності саме в останні десятиліття. Однак питання політико-правового забезпечення Євросоюзом ЄПС і СП та нового змістовного наповнення цих політик в умовах тривалої війни росії проти України, і зокрема її повномасштабної фази, ще не привернули належної уваги вітчизняних дослідників, а тому є предметом вивчення в рамках цієї статті.

**Мета дослідження** полягає в аналізі передумов запровадження Євросоюзом ЄПС та СП, вивчення політико-правових актів щодо забезпечення цих політик та їх нового змістовного наповнення в умовах тривалої війни росії проти України, і зокрема її повномасштабної фази.

**Виклад основного матеріалу.**

*1. Східна політика Європейського Союзу в нових геополітичних умовах.*

Після краху радянського союзу Європейському Союзу доводилося знаходити необхідні рішення для поліпшення економічної та політичної ситуації на його кордонах, для покращення регіонального економічного становища, стабільності та безпеки в регіоні. Прийняте політичне рішення матеріалізувалося в двосторонній політичній програмі під назвою “Європейська політика сусідства”, розпочатій ще в 1997 році та офіційно запусненій у 2004 році як пільгові відносини між ЄС та його найближчими сусідами, що відійшли від колишнього срср: Вірменії, Азербайджану, Грузії, Молдови, України, Білорусі.

Ці відносини також поширилися на країни Південної Європи та Середземномор’я: Алжир, Єгипет, Туніс, Марокко, Ізраїль, Палестину, Йорданію, Сирію, Ліван та Лівію. Метою такого розширення відносин було уникнути появи нових розмежувальних ліній між розширеним ЄС та його сусідами, а замість цього – забезпечити подальший розвиток, стабільність та безпеку для країн сусідів, які мали деяку перспективу стати членами Євросоюзу. Для досягнення своєї мети держави-члени ЄС та країни-учасниці ЄПС повинні співпрацювати в рамках Угоди про партнерство та співробітництво між ними, щоб реалізувати фінансову підтримку ЄС під його моніторингом у встановлений термін та слідуючи Плану дій щодо набору політичних і економічних реформ.

Розпад в Європі в 1990-х роках соціалістичного табору зумовив підготовку його колишніх країн до вступу в Євросоюз. Приєднання до ЄС цих країн після виконання ними вимог, закріплених у низці відповідних документів, відбулося двома етапами: в 2004 році до нього приєдналися Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія та Литва, та в 2007 році - Румунія та Болгарія. Ставши сусідами, ЄС та Росія організували в травні 2003 року Санкт-Петербурзький саміт, на якому було зафіксовано основні принципи подальшої співпраці: в економіці; сфері свободи, безпеки та справедливості; зовнішній безпеці; дослідженнях, освіті й культурі (так звані чотири “спільних простори” між ЄС та Росією) [1, с. 52].

До розширення Євросоюзу в 2004 році Росія та ЄС намагалися розвивати різні економічні партнерства, проте їх економічні взаємозалежності стали

набувати достатнього значення після розширення ЄС, коли Росія почала приділяти більше уваги своєму новому нетиповому партнеру. Приєднання першої групи держав дало в результаті 2557 кілометрів спільного кордону між ЄС та Росією (Росія стала сусідкою з п'ятьма державами-членами ЄС), і ця близькість, поряд із зростаючими економічними відносинами, вимагала тіснішої політичної співпраці теж з двома частинами (з ЄС і НАТО) [2, с. 101].

Європейський Союз на грудневому саміті 2003 року Європейської Ради в Брюсселі підтвердив свою рішучість побудувати збалансоване та взаємне стратегічне партнерство з росією на основі цінностей верховенства права, демократії, прав і основних свобод людини та вільну ринкову економіку, та наголосив, що угоди про партнерство та співробітництво, які мають бути застосовані до нових держав-членів ЄС до 1 травня 2004 року, залишаться наріжним каменем їхніх відносин з росією [3, с. 18]. Так розпочалася практична реалізація Європейської політики сусідства, мета якої полягала не в закритті ЄС від своїх нових сусідів і росії, а у виробленні всіх можливих засобів для встановлення та регулювання нових сусідських відносин. Розширення ЄС на Схід мало не лише економічний, але й політичний та геополітичний ефект, що вимагало певного підходу до регіону: нові сусіди, які складали частину колишнього Радянського Союзу, просто експериментували з багатьма економічними, соціальними, і, зрештою, політичними труднощами. Перехідний період був непростим для будь-якої з цих країн, а для країн, які не були пов'язані зі вступом до ЄС, їх становище було ще складнішим. Пояснення цьому крилося в намаганні росії балансувати проти Євросоюзу через переконання, що імплементація Угоди про асоціацію України до ЄС порушить баланс влади в Європі. Йоганнес С. Шульц-Лоренцен справедливо зауважує, що таке балансування росії відбувається саме через економічне та ідейне лідерство, оскільки ЄС є гегемоном, а його сила переважно полягає в його здатності асимілювати інші країни до європейських економічних структур, цінностей і норм для досягнення гео-політичних цілей. У цьому сенсі його можна розуміти як гео-цивілізаційну силу. Крім того, стратегічні цілі росії та ЄС є

взаємовиключними, оскільки вони обоє наголошують на гео-цивілізаційній конкуренції за Україну, яка також переважно є силою, закріпленою в Угоді про асоціацію, яку можна розуміти як перший крок ЄС до гегемонії у Великій Європі, та намаганнях росії балансувати через уявний дисбаланс цивілізацій [4].

Модернізація ЄПС відбулася в 2009 році, суть якої зводилася до використання нового сусідського підходу під назвою “Східне партнерство”. Його основним орієнтиром стало глибоке двостороннє та постійне багатостороннє співробітництво Євросоюзу із зацікавленими державами – колишніми радянськими республікам – Білоруссю, Україною, Молдовою, Грузією, Вірменією та Азербайджаном, та з двома іншими регіональними проектами: Чорноморською синергією та Північним виміром. Цей багатосторонній підхід сприймався як важливий інструмент для зняття напруженості між державами-членами ЄС та країнами-сусідами. Політико-правовою основою модернізації ЄПС, а відповідно й запровадження Східного партнерства, стали висновки Європейської Ради та положення Лісабонського договору від 2009 року, в статті 8 якого йдеться про те, що Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства, якому притаманні близькі та мирні стосунки на засадах співпраці [5].

Новий проект Східного партнерства чітко визначив сфери співпраці: політика та безпека; прикордонний та транскордонний рух; економічна та фінансова співпраця; навколишня та соціальна сфери. Були “включені” нові засоби двостороннього партнерства - Угоди про асоціацію та глибоку і всеосяжну угоду про вільну торгівлю, за винятком Азербайджану та Білорусі. Для багатосторонньої угоди було створено інституційну основу, оригінальність якої пов’язана з різними сферами: саміти глав держав та урядів; зустрічі міністрів закордонних справ; багатосторонні тематичні платформи; Форум громадянського суспільства Східного партнерства; Євронест; Група друзів Східного партнерства [6].

Найважливіші результати Східного партнерства в період з 2009 по 2014 роки стосувалися інтегрованого управління кордонами, допомоги для малих та середніх підприємств, енергоефективності, охорони навколишнього середовища та цивільного захисту, впровадження Візових планів дій з Україною та Молдовою для лібералізації процесу отримання віз, а також угоди про спрощення візового режиму та реадмісію з Грузією, членство Молдови та України в Енергетичному співтоваристві ЄС. Проте, незважаючи на зусилля Євросоюзу щодо стабілізації в цих країнах, прогрес за вказаний період було визнано недостатнім через наявність корупції, заморожені конфлікти, економічні та політичні проблеми. Воєнний напад в 2014 році росії на Україну фактично перекреслив плани Євросоюзу в форматах ЄПС та СП стосовно вищезгаданих країн на пострадянському просторі.

Хоч основною метою ЄПС і було попередження виникненню розмежувальних ліній між розширеним ЄС та його як новими країнами-сусідами, так і країнами Східної Європи, Південного Кавказу та Південного Середземномор'я шляхом залучення цих країн до політичної, економічної, безпекової та культурної співпраці та уніфікації, проте так і не вдалося уникнути конфліктних ситуацій, і навіть воєнних дій з боку росії. Причиною цього міг бути той факт, що на практичному рівні ЄС включив Україну в Європейську політику сусідства замість того, щоб виробити індивідуальну стратегію розвитку відносин з нею.

Дослідження відносин “Україна – ЄС” через призму ЄПС та СП показують, що певні висновки були зроблені Євросоюзом, зокрема після нападу в 2014 році росії на Україну. Їх суть зводиться до того, що безпека визначена одним з пріоритетів: “новий фокус на безпеці відкриє широкий спектр нових сфер співпраці в рамках ЄПС” [7].

Саміт Східного партнерства в листопаді 2017 року ознаменував новий підхід із ухваленням спільного порядку денного реформ під назвою «20 результатів до 2020 року». Цей амбітний робочий план був зосереджений на досягненні відчутних результатів на місцях і покращенні життя людей у

чотирьох основних сферах політики: 1) зміцнення економіки; 2) посилення управління; 3) сильніший зв'язок; та 4) зміцнення суспільства – разом із цілями для наскрізних питань гендеру, громадянського суспільства, ЗМІ та стратегічної комунікації [8].

Східне партнерство продовжує підтримувати досягнення багатьох цілей глобальної політики, включаючи Паризьку угоду про зміну клімату та Порядок денний ООН на період до 2030 року та його Цілі сталого розвитку. Воно сприяє досягненню загальної мети підвищення стабільності, процвітання та стійкості сусідів ЄС, як зазначено в Глобальній стратегії зовнішньої політики та політики безпеки Європейського Союзу [9].

*2. Правові акти Європейського Союзу щодо підтримки України у війні з росією.* Фундаментальною основою категоричного засудження абсолютною більшістю країн світу, зокрема і державами-членами ЄС, воєнного вторгнення росії в Україну як грубого порушення української територіальної цілісності та серйозного порушення імперативного міжнародного права стали положення пункту 4 статті 2 Статуту ООН, які забороняють застосування сили в міжнародних відносинах: «Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй» [10, с. 8-9].

У день вторгнення Європейський Союз в особі своєї вищої політичної інституції – Європейської Ради, найрішучішим чином засудив неспровоковану та невиправдану військову агресію російської федерації проти України, яка своїми незаконними військовими діями грубо порушила міжнародне право та принципи Статуту ООН, підірвала європейську та глобальну безпеку і стабільність. При цьому Європейська Рада вимагає від Росії негайно припинити військові дії, беззастережно вивести всі сили та військову техніку з усієї території України та повністю поважати територіальну цілісність, суверенітет і незалежність України в межах її міжнародно визнаних кордонів [11].

Перед загрозою трагічного спустошення, страждань і втрати людських життів в Україні від російської агресії Європейський Союз та його держави-члени відреагували багатьма заходами правового та інституційного характеру. При цьому передбачені конкретні дії, спрямовані на безпосереднє забезпечення довгострокової безпеки і стійкості України, зокрема через військову та цивільну допомогу, гуманітарну, фінансову, торговельну та економічну підтримку, прийом переміщених осіб, підтримку реформ, відновлення та реконструкції, а також здійснення певних обмежувальних заходів, надання дипломатичної підтримки на глобальному рівні.

Зокрема Європейський Парламент, Комісія та Рада без бюрократичних перепон надали Україні в червні 2022 року статус країни-кандидата для вступу до ЄС, Союз швидко запровадив низку широкомасштабних санкцій. Не залишився осторонь Європейський фонд миру (в його рамках створено Фонд допомоги Україні), який прийняв рішення надати допомогу українським військовим, зокрема обладнанням, платформами та озброєнням, призначеним для доставки летальних засобів. Фонд миру стає головним інструментом Євросоюзу для фінансування військової діяльності за межами ЄС і буде використовуватися для забезпечення поставок зброї в Україну [12].

Основним фактором, що сприяв макроекономічній, соціальній і фінансовій стійкості України в критичний час стала безпрецедентна підтримка Європейським Союзом. Вона базувалася на основі даних про шкоду Україні після майже двох років повномасштабного вторгнення росії в Україну, що були оновлені спільною швидкою оцінкою збитків і потреб та опубліковані Урядом України, Групою Світового банку, Європейською Комісією та за оцінками ООН, які станом на 31 грудня 2023 року досягли 486 мільярдів доларів США [13]. Також бралось до уваги, що Україна втратила доступ до міжнародних фінансових ринків і зазнала значного падіння державних надходжень, тоді як державні видатки суттєво зросли. Результатом такого підходу стало створення Європейським Парламентом і Радою Міністрів ЄС Механізму кредитної

співпраці з Україною та надання виняткової макрофінансової допомоги Україні [14].

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну ЄС та його держави-члени значно посилили військову підтримку Збройних Сил України (ЗСУ) по таких напрямках: забезпечення військових та оборонних потреб України; навчання українських військових; боєприпаси та ракети; спільні зобов'язання України та ЄС у сфері безпеки [15]. Спільні безпекові зобов'язання між Європейським Союзом та Україною передбачають низку заходів, зокрема таких, як: передбачуване, ефективне, стійке та довгострокове забезпечення військовою технікою, військова підготовка та оборонна реформа, співпраця європейського та українського оборонно-промислового комплексу, стійкість проти кібернетичної та гібридних загроз, включаючи маніпулювання іноземною інформацією та втручання, військова та цивільна протимінна діяльність, реформування сектору цивільної безпеки та підтримка правоохоронних органів, запобігання та протидія незаконному використанню вогнепальної та легкої зброї, підтримка енергетичної безпеки, енергетичного переходу та ядерної безпеки, обмін розвідданими та супутниковими знімками. До більш широких зобов'язань щодо безпеки віднесені: підтримка прогресу України в процесі вступу до Європейського Союзу та продовження підтримки реформ; подальша дипломатична підтримка України та глобальна просвітницька робота щодо всебічного, справедливого та сталого миру в Україні; прогнозоване фінансове забезпечення та підтримка відновлення, реконструкції та модернізації; поступова інтеграція до єдиного ринку ЄС; безперервний захист людей, які тікають від російсько-загарбницької війни; постійна готовність зберігати та вводити нові обмежувальні заходи для підтримки тиску на Росію та повне і ефективне виконання існуючих санкцій; продовження роботи над використанням доходів від знерухомлених активів Росії для підтримки України; підтримка механізмів відповідальності за міжнародні злочини, включаючи трибунал для злочину агресії; подальша розбудова регіональної співпраці, включаючи Східне партнерство та Чорноморський регіон [16].

На додаток до існуючих механізмів політичного діалогу, включаючи регулярні зустрічі на саміті, міністерському та інших рівнях, зокрема щорічні діалоги з питань безпеки та оборони, Європейський Союз та Україна готові проводити позачергові консультації, які будуть організовані за взаємною згодою. У разі майбутньої агресії ЄС і Україна, на прохання будь-якої сторони, протягом 24 годин проведуть консультації щодо потреб України, оскільки вона здійснює своє право на самооборону, закріплене в статті 51 Статуту ООН. Європейський Союз та Україна швидко визначають відповідні наступні кроки згідно з цими зобов'язаннями, без шкоди для специфічного характеру політики безпеки та оборони певних держав-членів. Європейський Союз та його країни-члени також обговорять додаткові заходи для стримування будь-якої військової ескалації проти України. З метою забезпечення найширшої та найефективнішої відповіді на будь-який майбутній збройний напад Учасники можуть внести зміни до цих положень з метою узгодження з будь-яким механізмом, який Україна згодом може погодити з іншими своїми міжнародними партнерами [там же].

Безпрецедентна допомога ЗСУ здійснюється в рамках Військової місії ЄС на підтримку України, діяльність якої спрямована на посилення спроможності українських військових захищати територіальну цілісність України в межах її міжнародно-визнаних кордонів, стримувати й реагувати на можливі майбутні військові наступи росії та інших потенційних агресорів. Місія проводить навчання особового складу ЗСУ на базовому, поглибленому та спеціалізованому рівнях з медичної допомоги, хімічного, біологічного, радіологічного та ядерного захисту, з розмінування, логістики та зв'язку, з технічного обслуговування та ремонту тощо [17].

Відповіддю ЄС на загарбницьку війну росії є також певні дії щодо немобілізованих активів, зокрема ухвалення Радою Міністрів 23 жовтня 2024 року пакету фінансової допомоги Україні на виконання зобов'язань «Джі севен» (G7). Пакет включає виняткову макрофінансову допомогу в розмірі до 35 мільярдів євро, який за допомогою механізму спрямування доходів від знерухомих російських активів має погасити позики. Пакет спрямований на

підтримку України в покритті її термінових фінансових потреб, які зросли після посилення російської агресії. 95% прибутку, отриманого від знерухомих російських суверенних активів, через механізм кредитної співпраці буде спрямовано до бюджету ЄС для України. Решта 5% і надалі виділятимуться Європейському фонду миру. Новий розподіл почне застосовуватися з другої половини 2025 року [18].

Рішення Єврокомісії про надання допомоги сім'ям, окремим особам та іншим відповідним групам, які особливо постраждали від російської агресивної війни, шляхом реабілітаційних заходів, з одного боку, та гуманітарної протимінної діяльності, з іншого боку, особливо підкреслює характер функціонування інституційно-правової системи Європейського Союзу з дотриманням принципів гуманізму і людяності та відповідної реакції на біди і страждання, яких зазнають громадяни України від злочинних дій росіян. Передбачена Рішенням Комісії діяльність підтримуватиме пілотування або розширення реабілітаційних та/або освітніх заходів для бенефіціарів, таких як (але не обмежуючись цим) сім'ї з прифронтових та інших сильно постраждалих громад; сім'ї загиблих військовослужбовців; ветерани та їхні родини; жертви (жінки/чоловіки; цивільні/військові) сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом та/або російського полону, та/або їхні сім'ї, з одного боку, а з іншого боку, мобілізувати постійну підтримку гуманітарної протимінної діяльності в Україні, в тому числі щодо сприяння зміцненню потенціалу та можливостей національного сектору протимінної діяльності [19].

## **Висновки**

Передумовами започаткування Євросоюзом Європейської політики сусідства та Східного партнерства стали: нове нетипове партнерство між ЄС та росією з 2004 р.; необхідність не лише тіснішої економічної, а й політичної та безпекової співпраці, зокрема з ЄС та НАТО; бажання Євросоюзу поліпшити економічну, політичну та безпекову ситуації на його кордонах для покращення регіонального економічного становища, стабільності та безпеки з його найближчими сусідами, що відійшли від колишнього радянського союзу.

Можливості ЄПС та СП щодо зменшення тиску росії на пострадянські країни з метою підштовхнути їх до небажаного вибору між європейською і євразійською інтеграцією виявилися неефективними, незважаючи на політико-правові, економічні та ін. зусилля Євросоюзу стабілізувати ситуацію в цих країнах. Воєнний напад в 2014 році росії на Україну фактично перекреслив плани ЄС у форматах ЄПС та СП стосовно вищезгаданих країн на пострадянському просторі. Пошук рішень триває, оскільки є надзвичайно складним процесом.

Роль України як важливого гравця в розвитку політичної, економічної та безпекової взаємодії між країнами Європейського континенту та в прилеглих зонах є винятково важливою як з огляду на її геополітичне розташування, так і на історичну місію своєрідного буфера між європейським континентальним Заходом і Сходом.

Всебічна і системна підтримка України Європейським Союзом у фазі повномасштабних воєнних дій набула нового змістовного наповнення політики Східного партнерства в умовах тривалої війни. Збройне вторгнення в Україну Євросоюз розцінює як напад на вільну та демократичну Європу, а тому підтримує Україну в її боротьбі за збереження її незалежності та суверенітету, відновлення територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів, відновлення та прагнення до справедливого миру.

### **Список використаних джерел**

1. Bordachev, T. (2005), Russia's European Problem: Eastward Enlargement of the EU and Moscow's Policy, 1993–2003, in Antonenko, O., Pinnick, K. (eds), Russia and the European Union, pp. 39-50, London and New-York: Routledge. At: Cristina-Maria DOGOT (University of Oradea, Romania) - European Union, Russia and ENP/EaP countries (pp. 374-388) The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood. 15-17 May 2013 Iași-Romania at [http://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index\\_htm\\_files/EURINT\\_2013.pdf](http://cse.uaic.ro/eurint/proceedings/index_htm_files/EURINT_2013.pdf)
2. Antonenko, O., Pinnick, K. (2005), Introduction. The Enlarged EU and Russia: from Converging Interests to a Common Agenda, in Antonenko, O., Pinnick, K. (eds), Russia and the European Union, pp. 1-10, London and New-York: Routledge.

At: Cristina-Maria DOGOT (University of Oradea, Romania) - European Union, Russia and ENP/EaP countries (pp. 374-388) The EU as a model of soft power in the Eastern neighbourhood. 15-17 May 2013 Iași-Romania at

3. Council of the European Union (2004), Presidency Conclusions, 5381/04, POLGEN 2, accessed on February 2013 at [http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms\\_data/docs/pressdata/en/ec/78364.pdf](http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/78364.pdf)

4. Johannes Schultz-Lorentzen. Balance of Civilization: Understanding the Ukraine crisis as a Geo-civilizational Competition between the EU and Russia / [https://www.academia.edu/30594260/BALANCE\\_OF\\_CIVILIZATIONS\\_UNDERSTANDING\\_THE\\_UKRAINE\\_CRISIS\\_AS\\_A\\_GEO\\_CIVILIZATIONAL\\_COMPETITION\\_BETWEEN\\_THE\\_EU\\_AND\\_RUSSIA](https://www.academia.edu/30594260/BALANCE_OF_CIVILIZATIONS_UNDERSTANDING_THE_UKRAINE_CRISIS_AS_A_GEO_CIVILIZATIONAL_COMPETITION_BETWEEN_THE_EU_AND_RUSSIA)

5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу / [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_b06#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text)

6. Polish-Sweden Proposal on the Eastern Partnership (2008), accessed on February 2013. URL : <http://www.enpi-info.eu/library/content/polish-swedish-proposal-eastern-partnership>

7. Review of the European Neighbourhood Policy (ENP): stronger partnerships for a stronger neighbourhood / [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/review-european-neighbourhood-policy-enp-stronger-partnerships-stronger-neighbourhood-2015-11-18\\_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/review-european-neighbourhood-policy-enp-stronger-partnerships-stronger-neighbourhood-2015-11-18_en)

8. Eastern Partnership/ [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership\\_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/european-neighbourhood-policy/eastern-partnership_en)

9. Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy / [https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy\\_en](https://www.eeas.europa.eu/eeas/global-strategy-european-unions-foreign-and-security-policy_en)

10. Статут ООН. Видано Департаментом громадської інформації ООН / [https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter\\_Ukrainian.pdf](https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf)

11. European Council conclusions on Russia's unprovoked and unjustified military aggression against Ukraine / [https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-council-conclusions-russias-unprovoked-and-unjustified-military-aggression-against-ukraine-2022-02-24\\_en](https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/news/european-council-conclusions-russias-unprovoked-and-unjustified-military-aggression-against-ukraine-2022-02-24_en)
12. European Peace Facility / [https://en.wikipedia.org/wiki/European\\_Peace\\_Facility](https://en.wikipedia.org/wiki/European_Peace_Facility)
13. Ukraine - Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3); February 2022 – December 2023.
14. REGULATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL establishing the Ukraine Loan Cooperation Mechanism and providing exceptional macro-financial assistance to Ukraine / <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14083-2024-INIT/en/pdf>
15. EU military support for Ukraine / <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/military-support-ukraine/>
16. Joint security commitments between the European Union and Ukraine / <https://www.consilium.europa.eu/media/oredhmis/eu-ukraine-security-commitments-en.pdf>
17. European Union Military Assistanse Mission / <https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/2024-EUMAMUkraine-Oct2024.pdf>
18. EU response to Russia's war of aggression against Ukraine / <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/eu-response-ukraine-invasion/>
19. Рішення Комісії про виконання від 28.11.2024 про винятковий захід допомоги щодо України / [https://fpi.ec.europa.eu/document/download/733f40ea-6bbc-4f18-b8e9-85042f1ea5b8\\_en?filename=C\\_2024\\_8505\\_F1\\_COMMISSION\\_IMPLEMENTING\\_DECISION\\_EN\\_V3\\_P1\\_3809288.PDF](https://fpi.ec.europa.eu/document/download/733f40ea-6bbc-4f18-b8e9-85042f1ea5b8_en?filename=C_2024_8505_F1_COMMISSION_IMPLEMENTING_DECISION_EN_V3_P1_3809288.PDF)